

Janusz Pezda

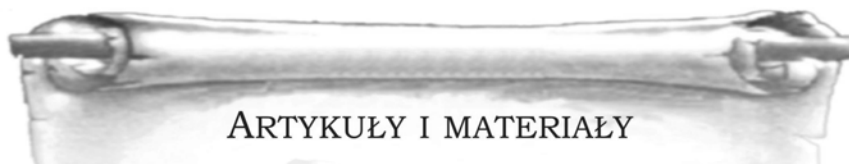
Zbiory rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 2/2, 11-18

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARTYKUŁY I MATERIAŁY

JANUSZ PEZDA

Archiwum i Dział Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie

ZBIORY RĘKOPISÓW BIBLIOTEKI XX CZARTORYSKICH W KRAKOWIE

Geneza zbiorów bibliotecznych Czartoryskich¹ sięga podręcznych księgozbiorów Czartoryskich, przechowywanych w rezydencjach rodu: Wołczynie na Litwie, Międzybożu i Wołosowcach na Podolu a także w Warszawie, Sieniawie i Puławach. Początek kolekcji dały rękopisy i druki przejęte po przodkach, zakupy Czartoryskich, a także zbiory odziedziczone poprzez zawierane małżeństwa, np. zbiory Opalińskich, Denhoffów, Sieniawskich, Flemingów, Krasińskich. Pierwsza wzmianka o kolekcji rękopiśmiennej Czartoryskich pochodzi z dzieła Daniela Janockiego wydanego w Dreźnie w 1745 roku². W 1770 roku spisano pierwszy, niezachowany katalog zbioru warszawskiego, w którym odnotowano 1645 druków i rękopisów. Wiadomości o zbiorach

¹ Korzystający z zasobów rękopiśmiennych Biblioteki XX Czartoryskich mają ogromny kłopot jak zapisać prawidłowo nazwę zbiorów. Piszą więc, że rękopisy pochodzą ze Zbiorów Czartoryskich, Biblioteki Muzeum Czartoryskich, Biblioteki Muzeum Narodowego – Biblioteki Czartoryskich czy Archiwum Biblioteki Czartoryskich. Właściwie jest to Archiwum i Dział Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich, która wraz z Muzeum XX Czartoryskich stanowi całość pod nazwą Zbiory XX Czartoryskich. Omówienie historii zbiorów i zasobów Biblioteki znaleźć można w artykule długoletniego kierownika tego działu dr Adama Homeckiego w pracy *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce*. Oprac. D. Kamolowa przy współpracy T. Sieniackiej. Warszawa 1988, s. 116-130 oraz wyd. 2 Warszawa 2003, s. 153-172. Jest tutaj także wymieniona bibliografia do poszczególnych części zbiorów.

² D. Janocki: *Kritische Briefe an vertraute Ferunde geschrieben und den Liebhabern der gelehrten Geschichte zu gefallen*. Drezno 1745.

rach Czartoryskiego możemy znaleźć w opisie podróży po Polsce Jeana Bernoulliego z roku 1778³. Zbiór druków miał być ułożony według kryteriów językowych, z tym, że największe ilościowo grupy angielska, francuska i łacińsko-grecka według działów rzeczowych. Obowiązki bibliotekarza pełnił wówczas matematyk szwajcarski, opiekun także dzieci Adama Kazimierza Czartoryskich, Szymon Lhuillier⁴. Z 1783 roku pochodził, zaginiony w czasie ostatniej wojny, katalog zbiorów przygotowany przez Franciszka Karpińskiego⁵. Obejmował, bez nieskończonego największego działu polskiego, opisy 7 010 tomów, w tym ok. 2 500 rękopisów⁶. W 1783 roku zbiory przewieziono z Warszawy do Puław. Dołączono wtedy gromadzone przez Izabelę z Flemingów Czartoryską, w jej rezydencji w Powązkach pod Warszawą, zbiór druków i rękopisów, głównie poezji i literatury. Nad biblioteką puławską w latach 1787-1793 i 1797-1804 pieczę sprawował Godfryd Ernest Groddeck⁷.

Zbiory Czartoryskich, w całości swoich dziejach, najbardziej ucierpiały w czasie i po powstaniu kościuszkowskim. Wojska rosyjskie atakując Warszawę, zniszczyły Powązki, po powstaniu prawie w całości wywożąc ocalone zbiory Czartoryskich do Petersburga. Tam stały się obok innych zbiorów polskich podstawą założonej Biblioteki Cesarskiej⁸.

³ J. Bernoulli: *Reisen durch Brandenburg, Pommern, Preussen. Curland, Russland und Pohlen in den Jahren 1777 und 1778*. Lipsk 1780. T. VI Rückreise von St. Petersburg über Mietau und Warschau nach Berlin, s. 111-112, 121.

⁴ Lhuillier Simon Antoine Jean (1750-1848), matematyk szwajcarski pochodzenia francuskiego. W latach 1777-1788 bibliotekarz i nauczyciel w służbie Czartoryskich, od 1795 profesor uniwersytetu w Genewie.

⁵ Karpiński Franciszek (1741-1825) poeta, pamiętnikarz. W służbie Czartoryskich w latach 1780-1783, przez krótki czas pełnił obowiązki bibliotekarza w Pałacu Błękitnym w Warszawie.

⁶ K. Buczek: *Z przeszłości Biblioteki Muzeum XX Czartoryskich*. „Przegląd Biblioteczny” 1936, s. 183-184.

⁷ Groddeck Godfryd Ernest (1762-1825) prof. greki i łaciny Uniwersytetu Wileńskiego. Przebywał w Puławach od 1787 roku i związany był z Czartoryskimi do 1804, z przerwą na lata 1794-1796 kiedy przeniósł się do Łańcuta i Wiednia na dwór Elżbiety z Czartoryskich Lubomirskiej.

⁸ Zob. J. Korzeniowski: *Zapiski z rękopisów Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu i innych bibliotek petersburskich*. „Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce” 1910, T. 11; P. Bańkowski: *Powrót do kraju po stu latach: rewindykacja rękopisów z b. Biblioteki Sztabu Głównego w Petersburgu, wywiezionych z Polski po upadku Powstania Listopadowego*. Warszawa 1930; P. Bańkowski: *Rękopisy rewindykowane przez Polskę z ZSRR na podstawie traktatu ryskiego i ich dotychczasowe opracowania*. Warszawa 1937.

Po III rozbiorze Polski Adam Kazimierz i Izabela Czartoryscy postanowili odbudować na nowo zbiory biblioteczne na bazie uratowanych z pogromu fragmentów dawnej biblioteki. W roku 1801 w Puławach otwarto Świątynię Sybilli, co jest uznawane za symboliczny początek muzealnictwa w Polsce. Wśród eksponatów wystawianych przez Izabelę z Flemingów Czartoryską były też książki i rękopisy. W 1804 roku biblioteka liczyła już ok. 2770 dzieł oraz prawie 200 rękopisów. W 1810 roku Adam Jerzy Czartoryski wysłał swojego bibliotekarza Felicjana Biernackiego⁹ do Szwecji. Plonem tej podróży było rewindykowanie z Biblioteki Królewskiej w Sztokholmie i Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali 102 rzadkich druków polskich i 48 rękopisów, w większości pochodzących z archiwum kapituły warmińskiej, a wywiezionych z Polski w czasie potopu i drugiej wojny północnej¹⁰. W latach 1811-1812 Czartoryscy zorganizowali poszukiwania w klasztorach małopolskich, skąd dzieła trafiały do Sieniawy, dokąd przeniósł się Adam Kazimierz Czartoryski i do Puław, którymi od 1812 roku opiekował się Adam Jerzy Czartoryski. Kontynuował on dzieło rodziców, zamierzał w Puławach stworzyć warsztat naukowy do badań nad historią i literaturą polską. Służyć temu miały zakupy i akcje wypisów finansowane przez Czartoryskiego. W Petersburgu zakupił księgozbiór po pośle pruskim Einstedlu. W 1818 roku od wdowy po Tadeuszu Czackim zakupił bibliotekę porycką, a wraz z nią 480 dyplomów pergaminowych i 1574 rękopisów, m.in. z biblioteki króla Stanisława Augusta¹¹. Do Puław przeniósł się wraz z nią dotychczasowy jej bibliotekarz Łukasz Gołębiowski¹².

W 1819 roku na polecenie i za pieniądze Adama Jerzego Czartoryskiego, Karol Sienkiewicz¹³, podbibliotekarz Czartoryskich, udał się do Dreżna, Paryża i Anglii celem zakupu nowych książek i przygotowywania wypisów poloników przechowywanych w archiwach tych krajów¹⁴. Przede wszystkim podróż ta służyła poznaniu metod pracy w bibliotekach zagranicznych. W 1821 roku Ł. Gołębiowski został wy-

⁹ Biernacki Felicjan (1775-1853) sekretarz ks. Adama Jerzego Czartoryskiego, bibliotekarz w Puławach w latach 1808-1818.

¹⁰ F. Biernacki: *Pamiętniki z podróży przez Królewiec, Karlskroną i Göteborg do Anglii i pobytu tam roku 1813-1814*. BCzart. rkps 3430.

¹¹ E. Danowska: *Tadeusz Czacki 1765-1813. Na pograniczu epok*. Kraków 2006, s. 330-333.

¹² Gołębiowski Łukasz (1773-1849) historyk, bibliotekarz.

¹³ Sienkiewicz Karol (1793-1860) bibliotekarz, historyk, sekretarz ks. Adama Jerzego Czartoryskiego. Współzałożyciel Biblioteki Polskiej w Paryżu.

¹⁴ K. Sienkiewicz: *Dziennik podróży po Anglii 1820-1821*. Wrocław 1953.

słany do Królewca aby kopiować akta do dziejów Zakonu Krzyżackiego. W 1823 roku sprowadzono do Puław, które miały stać się główną siedzibą biblioteki, część zbiorów rodzinnych przechowywanych dotąd w Sieniawie. W 1824 roku księgozbiór liczył 1972 rękopisy, 16 8000 druków polskich i 22 0000 druków obcych¹⁵. Po odejściu Łukasza Gołębiowskiego, od 1825 roku opiekę nad biblioteką przejął Karol Sienkiewicz.

Przed wybuchem powstania listopadowego Biblioteka liczyła 3000 rękopisów i 70 000 druków. Niestety, podobnie jak w powstaniu kościuszkowskim, działania wojenne w 1831 roku omalże nie unicestwiły wieloletnich starzeń Czartoryskich. Ironią losu jest to, że w czasie walk o Puławy, gdzie schroniły się sędziwa Izabela z Flemingów Czartoryska i opiekująca się nią córka Maria z Czartoryskich Wirtemberska, jednym z dowódców atakujących wojsk rosyjskich był Adam Wirtemberski, ich wnuk i syn. W czasie walk Rosjanie próbowali wywieźć zbiory z Puław. Dzięki ofiarności Karola Sienkiewicza i Karola Druziewicza¹⁶, a także zaangażowaniu się Anny z Zamoyskich Sapieżyny udało się większość cennych zabytków uratować. Spakowane w 40 pak powędrowały na wieloletnią tułaczkę do majątków zaprzyjaźnionych rodów lub też zdołano je wyprawić za kordon i złożyć w Sieniawie czy Krasiczynie¹⁷. Z tego okresu na wielu książkach i rękopisach znajdziemy naklejone ekslibrisy Biblioteki Zamoyskich, które miały ochronić w razie rekwizycji przez Moskali te zbiory, gdyż majątek Zamoyskich nie podlegał konfiskacie. Złożone w Międzyrzeczu archiwa rodzinne zostały częściowo w 1832 roku spalone przez rządca majątku Leonarda Gogolewskiego, w obawie przed konfiskatą ich przez Moskali¹⁸.

Od 1848 roku opiekę nad zbiorami bibliotecznymi rodziny, tak w Paryżu jak i w Sieniawie, przejął Władysław Czartoryski. W tymże roku, po zdjęciu sekwestru na dobra galicyjskie nałożonego jeszcze w 1846 roku przez władze austriackie oraz w obawie przed maszerującymi kolumnami wojsk rosyjskich na Węgry, wywiózł najcenniejsze

¹⁵ K. Buczek: *Z przeszłości Biblioteki...*, s. 188.

¹⁶ Druziewicz Karol (1800-1879) bibliotekarz, od 1818 r. na dworze Czartoryskich. Zob. J. Nowak: *Karola Druziewicza podróże biblieczne po Kongresówce i Galicji w latach 1860-1879*. „Przegląd Humanistyczny” 1994, z. 3, s. 87-97.

¹⁷ K. Buczek: *Biblioteka Puławska w czasie walk powstania listopadowego*. „Silva Rerum” 1930, z. 10/12, s. 155-170.

¹⁸ O próbach ratowania Puław, w tym także i pozostałych tam zbiorów zob. M. Kukiel: *Banicja księcia Adama Czartoryskiego i katastrofa Puław*. Lwów 1930.

zbiory z Sieniawy, najpierw do Drezna, do Adama Konstantego Czartoryskiego, a później do Paryża. Przywiezione do Paryża zbiory zdeponowano w mieszkaniu Karola Sienkiewicza, by dopiero po burzliwym rozstaniu jego z rodziną Czartoryskich, w latach 1858-1859 przenieść je w części do Hotelu Lambert, a w części do budynku Biblioteki Polskiej w Paryżu, nieopodal Hotelu na 6 Quai d'Orléans. Część zbiorów pozostała także w Krasiczynie, gdzie w 1852 wybuchnął ogromny pożar. Doszczętnie spłonęły zabudowania i majątność. Nietkniętymi pozostały piwnice zamkowe, gdzie przechowywano zbiory Czartoryskich. Wydobyte ze zgliszcz przewieziono do Paryża. W Sieniawie pozostały głównie archiwa rodzinne dotyczące spraw ekonomicznych.

Paryż wydawał się Czartoryskim oazą spokoju i miejscem, które gwarantowało bezpieczeństwo zebranym przez lata skarbowi. Rozpoczęto prace nad zagospodarowaniem dla potrzeb kolekcji i archiwum Hotelu Lambert. Wojna francusko-pruska, a przede wszystkim Komuna zniweczyła plany Czartoryskich. W czasie walk komunardów omal nie spłonęły zgromadzone w Hotelu Lambert zbiory. Zagrożone zbiory cudem ocalały¹⁹. Władysław Czartoryski począł szukać nowej siedziby dla swoich zbiorów. Początkowo myślał umieścić je w Kórniku majątku szwagra Jana Działyńskiego. Wynikłe jednak nieporozumienia zmusiły go do zmiany planów. W 1874 roku władze miasta Krakowa ofiarowały na siedzibę Muzeum Czartoryskich miejski Arsenał, na co skwapliwie zgodził się Czartoryski. Od roku 1875 systematycznie zaczęto przenosić zbiory do Krakowa. Oddany dla jego potrzeb Arsenał miejski i dokupione później budynki służą do dzisiaj Muzeum XX Czartoryskich, które od 1876 roku udostępniało wszystkim zainteresowanym swe zbiory²⁰.

Przeniesienie całości zbiorów do Krakowa i scalenie ich po tułaczce to dzieło życia księcia Władysława Czartoryskiego. Sam nie tylko opiekował się nimi, ale parokrotnie je powiększył. Był wytrwałym kolekcjonerem, nie tylko dzieł sztuki, ale również książek, rękopisów i dokumentów. Zbiory jego znacząco wpłynęły na kolekcję Czartoryskich. Zakupy na aukcjach, w antykwariatach w całej Europie, a także i poza nią, darowizny, wymiany z innymi kolekcjonerami czy bibliote-

¹⁹ Biblioteka Polska w Paryżu rkps 823. *Odczyt Władysława Czartoryskiego wygłoszony na posiedzeniu Towarzystwa Historyczno-Literackiego 8 stycznia 1882 roku w Paryżu*. BCzart. rkps 7145.

²⁰ J. Nowak: *Władze gminy miasta Krakowa wobec Muzeum Książąt Czartoryskich 1874-1939*. „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2001, t. 7, s. 95-113.

kami, zakupy nowości były prowadzone systematycznie i służyły uzupełnianiu istniejących kolekcji i tworzeniu nowych²¹.

W czasie I wojny światowej część eksponatów wywieziono przed zawieruchą wojenną do Drezna, ale wszystkie powróciły do Krakowa. Inaczej zdarzyło się z częścią dóbr zagrabionych przez Niemców w czasie II wojny światowej; nie wszystko na powrót znalazło się w zbiorach Muzeum i Biblioteki XX Czartoryskich. Utracono spalone w kampanii wrześniowej i po powstaniu warszawskim rękopisy wypożyczone do bibliotek i archiwów warszawskich. Nie powróciły już na swoje miejsce przekazane w 1943 roku dokumenty dotyczące m.in. Sieradza.

Od 1950 roku samodzielne dotąd Muzeum Czartoryskich, zostało włączone w strukturę Muzeum Narodowego w Krakowie²². W roku 1951 rękopisy tzw. archiwalne zgodnie z decyzją władz zostały w liczbie 3 821 woluminów wraz z 713 dokumentami pergaminowymi przeniesione do oddziału na Wawelu Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Krakowie. Powróciły one na swoje miejsce w 1959 roku²³. W 1991 roku powołano Fundację Książąt Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie, której fundatorem jest Adam Karol Czartoryski. Została ona właścicielką zbiorów XX Czartoryskich²⁴.

Archiwum i Zbiór Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich można było do tej pory podzielić na 4 części, które miały oddzielne ciągi sygnatur. Pierwsza, tzw. Archiwum Publiczne, to kolekcja gromadzona celem udostępnienia jej wszystkim badaczom zajmującym się badaniami naszej przeszłości, historią Polski i literatury polskiej, ale także i państw ościennych. Opisana była ona sygn. od 1 do 5999, bez żadnych liter²⁵. Druga część to tzw. Archiwum Domowe (zwane także Rodzinnym, Prywatnym a nawet Sekretnym)²⁶. Składają się na nie archiwalia dotyczące spraw prywatnych Czartoryskich, papiery osobiste

²¹ J. Nowak: *Władysław Czartoryski i Józef Ignacy Kraszewski. Kolekcjonerskie związki pokolenia emigrantów*. „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 1997, R. 42, s. 149-162.

²² M. Rostworowski: *Gry o damę*. Kraków 1994, s. 103-105.

²³ A. Homecki: *Biblioteka XX Czartoryskich*. W: *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce...*, s. 157.

²⁴ Zob. J. Nowak: *Ordynacja Sieniawska Książąt Czartoryskich. Plany-zamierzenia-realizacja*. „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 2000, R. 45, s. 158-159.

²⁵ Zob. A. Homecki: *Wstęp*. W: *Katalog rękopisów Biblioteki Czartoryskich w Krakowie sygn. 1682-2000*. Kraków 1988, s. 5-10.

²⁶ A. Homecki: *Historia Archiwum Domowego Czartoryskich 1879-1953*. „Rozprawy i Sprawozdania Muzeum Narodowego w Krakowie” 1980, t. 12, s. 61-83.

i rodzinne, ale również akta związane z ich działalnością publiczną czy materiały organizacji pozostających pod ich wpływem. Miały one sygnatury poprzedzone literami: Ew.²⁷ Trzecia część – Archiwum Gospodarcze (Ekonomiczne) obejmuje materiały do poznania stosunków majątkowych i gospodarczych Czartoryskich od połowy XVII wieku do zakończenia II wojny światowej. Sygnatury ich poprzedzały litery: Gosp., jak też i Ew.²⁸ Ostatnia, czwarta część to Archiwum Zbiorów [Akta Zarządu Zbiorów XX Czartoryskich] zwane też Registraturą, Odnajdujemy tu dokumenty związane z działalnością Biblioteki, opracowywaniem zbiorów, jak też i spuścizny pracowników. Wszystkie one także poprzedzone były literami: Ew.²⁹

Po włączeniu zbiorów Czartoryskich w roku 1950 do zasobu Muzeum Narodowego w Krakowie, wszystkie materiały, które dotąd nie były wpisane do inwentarzy, zostały w 1953 roku objęte Spisem ewidencyjnym rękopisów sporządzonym przez Tadeusza Turkowskiego. W spisie tym zwanym Ewidencją, wymieszano więc rękopisy z dawnego Archiwum Domowego, Archiwum Gospodarczego, registratury zbiorów, rękopisy nabyte do zbiorów przed rokiem 1939, których nie zdążono wpisać do głównego zbioru, a także spuścizny po byłych pracownikach Biblioteki i Muzeum.

Materiały te wstępnie opracowane, zaczęto udostępniać badaczom już na ogólnie przyjętych zasadach. Często jednak dwoistość, a nawet troistość zapisu sygnatury rękopisu prowadziła do nieporozumień i sytuacji konfliktowych. Wielu z korzystających ze zbiorów rękopiśmiennych nie zwracało uwagi na pełny zapis sygnatury, pomijaj(c istotne jej elementy. Materiały tzw. Ewidencji posiada(y jedynie tymczasowe sygnatury podobne do numerów akcesji czy księgi nabytków w innych archiwach i bibliotekach W najstarszej literaturze cytowano zbiory Archiwum Domowego XX Czartoryskich podając numery ze skrótem A.D. (Archiwum Domowe). Od 1953 roku te same rękopisy otrzymały nową sygnaturę ewidencji (czyli nowy numer ze

²⁷ J. Pezda: *Zbiory emigracyjne w Archiwum i Zbiorze Rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich w Krakowie*. W: *Ślady polskości. Polonia i emigracja w świetle badań i źródeł historycznych*. Red. D. Nałęcz. Warszawa 1999, s. 56-65.

²⁸ Zob. K. Buczek: *Z dziejów archiwistyki prywatnej (Archiwa Czartoryskich)*. W: *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*, T. 2. Kraków 1938, s. 41-85; J. Nowak: *Archiwum siedleckie ks. Aleksandry Ogińskiej*. W: *Źródła do dziejów regionu. I Siedlecka Sesja Archiwalna*. Siedlce 2002, s. 29-35.

²⁹ Zob. J. Pezda: *Dokumenty z archiwum prywatnego generała Mariana Kukiela*. W: *Przez dwa stulecia XIX i XX w. Studia ofiarowane prof. Wacławowi Felczakowi*. Kraków 1993, s. 15-25.

skrótom Ew.). Nieporozumienia wynikały także stąd, że numery ewidencji pokrywały się z numerami rękopisów z tzw. Archiwum Publicznego, a odróżniały je tylko dwie litery na początku – Ew.

W końcu lat 70-tych ubiegłego wieku postanowiono uporządkować ostatecznie opis sygnatur zasobu rękopisów Biblioteki XX Czartoryskich. Prace te zapoczątkował ówczesny kierownik działu dr Adam Homecki. Zakończone obecnie prace ostatecznie scalają całość zbiorów, nadając mu nowe stałe sygnatury, powyżej nr 6000. Na miejscu w dziale rękopisów jest dostępna konkordancja do wszystkich numerów rękopisów, pozwalająca znaleźć interesujący nas rękopis, gdy znamy tylko stary jego numer. Opis rękopisów powinien pozwolić na szybką ich identyfikację i unikanie dotychczasowych błędów. Pod każdym z opisów starano podać się wszystkie dawne sygnatury, które mogły kiedyś go identyfikować. Zwrócić należy jednak uwagę, że przy porządkowaniu wiele dawnych numerów Ewidencji zostało podzielonych na nowe jednostki, tak więc jedna dawna sygnatura obecnie może znajdować się pod kilkoma nowymi sygnaturami. Jest także i możliwość odwrotna, tj. kilka dawnych numerów Ewidencji obecnie znajdujemy pod tylko jedną nową sygnaturą. Podawać starano się także i sygnatury dawnego Archiwum Domowego. Opis oczywiście jest bardzo skrótowy i lakoniczny, choć starano się aby był jednoznaczny.

W ostatnich latach zbiory rękopisów powiększyły się o dary rodziny Czartoryskich i Zamoyskich, jak i pierwsze zakupy od czasów przedwojennych. Na połowę 2009 roku inwentarz całości zbiorów kończy się liczbą 13 502.

**J. Pezda *The collection of the manuscripts
of the Library of the Princes Czartoryski in Krakow*
Summary**

The collection of the Czartoryski Family was first mentioned in 1745. It refers to the collection of books in the residences of the house of the Czartoryskis in Warsaw, Puławy, Sieniawa and then in Paris. The library shared the lot of the owners and the nation: the collection was destroyed many times, dispersed (taken away to St. Petersburg) but it was enriched with new purchases and the remains of other collections. In 1876 the Library of the Princes Czartoryski in Krakow made the collection available to everyone. Considering the genesis, background and history of the collection of the library, we can find the description of the resource of the Archive and Collection of Manuscripts. Inventories and signatures were characterized as well.